

Додати з'їзд більше оптимізму?

Чи варто ще працювати в культурно-національному житті – і такі запитання звучали, якщо непрямо, то часто в підтексті багатьох дискусійних внесків на регіональних конференціях Союзу русинів-українців Словачкої Республіки. Цей пессімізм випливає з багатьох чинників, у яких спільній знаменник – наперекір частковим успіхам, дедалі гірша ситуація на всіх ділянках. Якщо говориться, що розвиток іде по спіралі, то в нашому випадку, здається, прямує не вгору, а вниз.

Так, ситуація, в якій ми опиняємося кожного року на протязі понад двох десятиріч, – дуже подібна. Проблема в тому, що різниця між окремими роками має завжди мінусову характеристику. В цьому полягає суть нашого пессімізму. Як приклад, що в останньому часі найбільше б'є в очі, можна навести нашу періодичну пресу. У 2011 році державні субсидії на видавання газети, яку якраз читає, у порівнянні з 2010 роком були скорочені на 50%, про що видавця, тобто СРУСР було повідомлено початком липня, коли половину планованих номерів вже було видано. Про те, чи взагалі можемо одержати таку державну підтримку за 2012 рік, вирішувалося в адміністрації Уряду СР до останніх днів року. Гроші прийшли на наш рахунок 27 грудня 2012 року.

Можна було б навести ще багато інших прикладів, але всі вони будуть подібного характеру. Отже, як можна працювати в таких умовах? Культурно-національні організації навряд чи можуть придбати якісь більші суми на свою діяльність. Вони справді залежні від державних дотацій. Якщо б хтось хотів мати претензії до того, чому якраз національні меншини мали б мати підтримку від держави, то відповідь цілком проста: культуру мажоритарного народу розвивають і поширяють цілій ряд установ, які фінансуються державою або самоврядними органами. У випадку меншин йдеться лише про декілька таких установ, як, напр. музеї чи театри. Всіма іншими ділянками культури національних меншин займаються лише культурно-національні організації. Тому вони мають повне право на державну підтримку своєї діяльності.

Правда, нинішня система, побудована на грантовій підтримці, не уможливлює цим організаціям працювати систематично і планомірно. Нічого на цьому не змінило ні перенесення компетенцій в цій справі з Міністерства культури СР на адміністрацію Уряду СР, ні утворення адміністрації уповноваженого Уряду в справах національних меншин. Навпаки, ситуація різко погіршилася якраз в останніх двох роках.

І до цього повинен буде висловитися VI з'їзд Союзу русинів-українців Словачкої Республіки, який було скликано на 26 січня цього року. Питань, які б мав вирішити або показати дорогу до рішення цей найвищий форум нашої організації, є набагато більше. Звітно-виборні збори первинних організацій та клубів і, зокрема, регіональні конференції їх назвали конкретно. Це і питання шкільництва, і тривалого поділу нашої національності, і фінансування діяльності, і засобів масової інформації, і багато іншого. Без належної частки оптимізму рішення цих питань важко собі уявити.

Павло БОГДАН,
заступник голови Центральної ради СРУСР.

▲ В суботній день 12 січня 2013 року люди нашого роду збавлялись з нагоди зустрічі Нового року за юліанським календарем. Найбільше таких балів у Словаччині було в Пряшівському і Кошицькому краях. Свій внесок у збереження традицій вклал також Союз русинів-українців СР. В Кошицях відбувалися навіть два бали, один з яких організовали хор «Карпати» та Союз скautів «ПЛАСТ», а другий бал для своїх прихильників підготувала Кошицька регіональна рада. Новорічний бал русинів-українців СР в Михайлівцях 12 січня 2013 року провела Міська організація СРУСР в Михайлівцях. Організований активістами СРУСР Новорічний бал в готелі «Дукля» в Пряшеві вважається і далі найпрестижнішим в місті. В художній програмі виступав уславлений художній ансамбль «Маковиця». У балі взяли участь голова Пряшівського самоврядного краю Петро Худик, Генеральний консул України Ольга Бенч, представники Центральної ради СРУСР, підприємці, приятелі української культури з середовища жителів міста Пряшева, шанувальники народних традицій. На балі до самого ранку панувала радісна атмосфера, кожен відчуває на собі дотик казкового духу новорічно-різдвяних традицій наших предків. Весь організаційний тягар за підготовку балу і на цей раз взяла на свої плечі головна організаторка балу Анна Петрик, яка зробила все необхідне, аби кожен почувається на балі комфортно. Фото Яна Тільняка.

Ювілей нашої Батьківщини – Словачької Республіки

1 січня цього року минуло 20 років з дня виникнення самостійної незалежної демократичної Словачької Республіки. На карті Європи з'явилася нова держава, яка почала писати свою новітню історію. Державотворчим став словацький народ і в згоді з ним національні меншини, які проживають на території Словаччини, в тому числі русини-українці.

Найосновніші зміни в житті словацького народу, а поруч з ним і закарпатських русинів-українців настали у 20-му столітті, тобто після занепаду Австро-Угорщини. Серед них це були такі події: виникнення Чехословацької Республіки, яке зберегло словаців і закарпатських русинів перед повною мадяризацією (1918-19), Словачське національне повстання, яке певним чином допомогло союзним державам перемогти над гітлерівською Німеччиною і визволити Чехословацьку Республіку (1944-45), прийняття закону про Чехословацьку Федерацію, що став правовим фундаментом для пізнішої самостійності (1968), 17-ий листопад – ніжна революція, яка стала ключовим пунктом, що впливає на всю нашу сучасність (1989).

Цей процес завершився в 1992 році, коли розпочався процес інтенсивних пошукув регуляції взаємних відносин між чехами і словаками в рамках федерації. Неуспіх у переговорах призвів до того, що словацькі політичні сили прийняли Декларацію про

суверенітет 17-го липня, а через кілька тижнів – 1-го вересня словацький парламент прийняв Конституцію Словачької Республіки, яка декларувала також права і обов'язки національних меншин. Оскільки переговори між чільними представниками обох політичних партій ODS та HZDS не привели до згоди про федерацію, а референдум не вступив у дію, то наприкінці листопада Федеральні Збори прийняли конституційний закон про розпад федерації і виникнення двох самостійних держав – Чеської Республіки і Словачької Республіки з датою 1 січня 1993 року. Тим актом русини-українці стали громадянами Словачької Республіки, а вона для них Батьківщиною, до якої проявили лояльність і бажання жити у добрих відносинах.

Заникнення Чехо-Словаччини як спільної держави перед населенням викликало як позитивні, так і негативні відозви. Якщо негативні спиралися на роль Чехо-Словаччини в минулому, позитивні були спрямовані більше у майбутнє, на роль Словаччини у боротьбі за дальшу її еманципацію, демократичний розвиток, економічне піднесення, духовне, моральне і національне відродження.

У Словаччині виникло багато важливих державних установ, нові можливості для політичних партій, рухів, фундацій і в економічній, фінансовій і культурній сферах. Протягом 20-ти років

здійснились декілька разів комунальні вибори і в парламент (без депутата за русинів-українців), мінялись уряди, парламенти, СРУСР здійснив свої II – V з'їзди, чергувались роки зростання з біднішими роками. З новими посадами і завданнями зростав і людський потенціал.

Словаччина як молода самостійна держава успадкувала немало важливих проблем і «дитячих хвороб», які гальмували її крокування вперед. Серед тих проблем було і незавидне становище національних меншин, зокрема русинко-української. Тривало і пекулою проблемою стала економічна і національна відсталість районів Східної Словаччини. Процес «дикої» приватизації, ліквідація артілей, промислових заводів, перехід на ринкову економіку, криза викликали безробіття, падіння життєвого рівня, міграцію за працею до кордону. Малі і бідні села почали майже вимирати, залишались без школи. Значно звузилась сітка шкіл з українською мовою навчання або з вивченням української мови. Школи з русинською мовою навчання не виникали. Переход на словацьку мову навчання значно послабив становище і вплив українських учителів на молодь в дусі патріотизму і гордості до свого народу.

В результаті зниження фінансових дотацій з боку державних установ перестали існувати декоративні форми культури, було редуко-

З Новим роком!
Здоров'я, щастя і успіхів
у 2013 році бажає читачам

редакція газети «Нове життя»

Дорогі читачі!

Цим номером газети вступаємо у вимушений режим.

У зв'язку з тим, що в 2013 році субсидії для розвитку культури української національної меншини будуть скорочені приблизно на одну третю, видавець газети – Союз русинів-українців СР – прийняв рішення скоротити витрати на видавання газети «Нове життя» також на одну третину. Тому газета поки що буде виходити на чотирьох сторінках замість шести.

За попередніми інформаціями, грантова система передбачає в 2013 році для розвитку української культури близько 100 тис. євро.

Редакція.

Календар

1.2.1933 р. – народилася в Чертіжному Меджилабірського округу педагог Марія Каліст (80).

2.2.1523 р. – народився чеський гуманіст, церковний діяч Ян Благослав, автор «Чеської граматики», в якій подано повний текст української народної пісні-балади про Стефана-воєводу «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш» (490).

3.2.1918 р. – народилася українська поетеса Любов Забашта (95). Померла 21.7.1990 р.

3.2.1818 р. – народився словацький письменник, автор повісті про князя Лаборца Богуш Носак-Незабудов (195). Помер 5.4.1877 р.

4.2.1913 р. – народилася у Великій Поляні Сининського округу педагог Марта Дубай (100). Померла 27.1.1995 р.

4.2.1808 р. – народився основоположник чеського театру Йозеф Каєтан Тил (205). Помер 11.7.1856 р.

4.2.1873 р. – народився російський письменник Михайло Пришвін (140). Помер у 1954 р.

5.2.1883 р. – народився чеський поет і прозаїк Йозеф Мах (130). Помер 8.11.1951 р.

6.2.1903 р. – народився український письменник Юрій Шовкопляс (110). Помер 12.10.1978 р.

7.2.1933 р. – помер український актор, режисер Микола Садовський (80). Народився 13.12.1856 р.

8.2.1913 р. – народився в Земплинських Теплицях Требішівського округу колишній секретар ОК КСУТ в Гуменному Федір Маляр (100). Помер 8.4.1980 р.

8.2.1948 р. – померла опера на співачка Ада Остапчук-Науменко (65). Народилася 15.4.1896 р.

9.2.1783 р. – народився російський поет Василь Жуковський (230). Помер 24.4.1852 р.

9.2.1953 р. – засновано у Меджилабірцах Український народний ансамбль пісні і танцю (60).

10.2.1878 р. – народився чеський науковець, колишній президент Чехословакської академії наук Зденек Неєдлій (135). Помер 9.3.1962 р.

10.2.1898 р. – народився німецький поет Бертольд Брехт (115). Помер 14.8.1956 р.

11.2.1908 р. – народився закарпатський поет Михайло Попович (105). Помер 18.5.1956 р.

11.2.1903 р. – народилася українська письменниця Агата Турчинська (110). Померла 22.8.1972 р.

11.2.1973 р. – помер педагог, перший голова ОНК у визволених Меджилабірцах Іван Пісю (40). Народився 28.3.1915 р. у Меджилабірцах.

12.2.1943 р. – народилася в Орябині Старолюбовнянського округу педагог,

культурно-освітній діяч Марія Фенда (70).

14.2.1918 р. – в Росії запроваджено Григоріанський календар (новий стиль) (95).

16.2.1813 р. – народився український оперний співак Семен Гулак-Артемович (200). Помер 17.4.1873 р.

16.2.1968 р. – помер в Нью-Йорку український поет Євген Маланок (45). Народився 2.2.1897 р. в Новоархангельську.

17.2.1908 р. – народився український поет Олекса Влизько (105). Помер 14.12.1934 р.

18.2.1778 р. – помер церковний та освітній діяч, протоігумен Мукачівського та ігумен Краснобрідського монастиря, засновник школи у Краснобрідському монастирі Макарій Шугайда (235). Народився близько 1690 р.

19.2.1473 р. – народився польський астроном Міколай Коперник (540). Помер 24.5.1543 р.

20.2.1808 р. – народився український поет, фольклорист, етнограф Левко Боровиковський (205). Помер 26.12.1889 р.

20.2.1908 р. – народилася українська письменниця Марія Пригара (105). Померла 8.9.1983 р.

21.2.1883 р. – помер історик, священик Іван Дулишкович (130). Народився 1815 р.

22.2.1928 р. – народився в Баранинцях біля Ужгорода педагог, мовознавець Павло Чучка (85).

22.2.1998 р. – помер педагог, історик Іван Миндош (15). Народився 15.8.1931 р. у Чочолиному Сининського округу.

23.2.1903 р. – народився чеський письменник, борець проти фашизму Юліус Фучик (110). Страчений фашистами 8.9.1943 р.

23.2.1903 р. – народився чеський літературознавець Юліус Доланський, учасник конференцій, організатор Культурним союзом українських трудящих (110). Помер 26.4.1975 р. в Празі.

23.2.1978 р. – помер педагог, дослідник словацько-українських і словацько-російських літературних з'язків Степан Добощ (35). Народився 8.12.1912 р. в Обаві біля Мукачева на Закарпатті.

25.2.1738 р. – загинув у бою з татарським літописцем Григорій Грязянка (275).

25.2.1843 р. – народився український поет і педагог Микола Вербицький (170). Помер 23.12.1909 р.

25.2.1958 р. – помер педагог, мовознавець, історик літератури Іван Панькевич (55). Народився 6.10.1887 р. у с. Цеперів на Львівщині.

27.2.1938 р. – народилася в Ольшинкові Меджилабірського округу вчителька, культурно-освітня працівниця Анна Цидилко (75).

28.2.1973 р. – загинув при аварії літака громадський діяч, колишній перший секретар ЦК КСУТ, полковник Михайло Кудзей (40). Народився 7.3.1923 р. в Нягові Меджилабірського округу.

Гуменщина звітувала

Як ми вже інформували, регіональні ради СРУСР провели всі свої регіональні конференції – в Бардієві, Гуменному, Кошицях, Пряшеві, Свиднику та Старій Любовні. На конференції СРУСР у Свиднику головою Регіональної ради було обрано Людмилу Ражину, а на конференції у Старій Любовні – Анну Беньову. Головою Гуменської регіональної ради Союзу було знову обрано Михайла Іванца.

Ось стисла інформація про цю конференцію, яка відбулася у п'ятницю, 7.12.2012 р. Це територіально найбільша регіональна організація, яка охоплює округи Гуменне, Меджилабірці, Михайлівці, Синину, Собранці та Воронів н/т. Радує факт, що в ній як гості брали участь і декотрі старости наших сіл, а також депутат Пряшівського самоврядного краю інж. Йосиф Савка. Гостем конференції був і голова ЦРУСР Петро Сокол. Звіт про діяльність зачитав голова Регіональної ради Михайло Іванцо, який оцінив роботу організації за попередній виборчий період і констатував, що в першу чергу треба відвітко сказати, що це була робота не легка, робота, яка часто і наперекір тому, що в ній вкладена велика енергія, великі зусилля, не заважи приносить бажаних результатів.

Результатом роботи регіональної організації є акції, котрі мають уже своє певне місце. Серед них: Колядки у Станиці, Новорічні концерти народних звичаїв у Синині, оновлений фестиваль «На крилах мелодій» в Гуменному, регіональне змагання «Маковицької струни» у Синині та інші. Велике значення має співпраця із старостами сіл при підготовці фестивалів в селах. Таким чином на наших селах виступають колективи в основному із близького Закарпаття, але в останні роки і здалеко, але духом так близької Сербії. Як приклад можна згадати Фестиваль русинів-українців в Пихнях та Ублі, які уже переросли рамки своїх сіл і стали регіональними свята. Далі можна нагадати фестивалі в Станиці, Рунині.

Із закордонних колективів виступали: професіональний ляльковий театр «Бавка» із Ужгорода, заслужений артист України Олександр Садварі, дуо «Камелія», квартет «Рапсодія», Вероніка Ленарт, Уляна Степаненко, Ірина Юрашук, Саня Полдругі із Сербії, «Березнянка», «Джерельця Карпат», молодіжний колектив «Барва» з міста Самбір Львівської області, жіночий хор учителів музичних шкіл Ужгорода, співацький колектив «Синьогори», вокально-інструментальний колектив «Тройсті музики» із Хуста, тамбураші Петро Куз'ям із Нового Орахова і цілий ряд дільничних учителів в школах регіону. Велика подяка за роботу з художнім словом між дітьми належить пані Анні Бандурчині, яка є душою регіонального кола і є його головним організатором. «Літературні таланти» – то друга акція, яка має велике значення для збереження нашого слова в школах. Кожний рік більш як два десятки дітей пише свої перші літературні спроби – вірши, казочки, коротенькі оповідання на українській мові. В останні роки нагородою для них за це є, крім іншого, і одноденна поїздка до своїх ровесників в школах Великоберезнянського району. За реалізацію тієї акції велика подяка належить пані Марії Фіркаль, без самовідданої роботи якої «Літературні таланти» не могли б здійснитися. Подяка належить також Іллі Галайдові за оцінку творів дітей та Вигорлатській бібліотеці за організаційне забезпечення.

Ймає Фестиваль драми і художнього слова О. Духновича. Через змагання ми можемо вести дітей до того, аби вчилися азбуку. А той фактор ми мусимо використати в максимальній мірі. На регіональне змагання фестивалю до Синин приходить більш як 30 учасників – школярів із шкіл цілого регіону.

Якщо ще недавно ходили школярі також із Руської Поруби та Габури, тепер уже не ходять – в селах вже нема шкіл. Приходять діти наперекір тому, що в школах уже не вивчається українська мова. Про самовіддану роботу учителів свідчить і те, що наші діти із центрального огляду у Пряшеві приносять найбільше премій. То доказ добреї роботи з дітьми учителів в школах регіону. Велика подяка за роботу з художнім словом між дітьми належить пані Анні Бандурчині, яка є душою регіонального кола і є його головним організатором. «Літературні таланти» – то друга акція, яка має велике значення для збереження нашого слова в школах. Кожний рік більш як два десятки дітей пише свої перші літературні спроби – вірши, казочки, коротенькі оповідання на українській мові. В останні роки нагородою для них за це є, крім іншого, і одноденна поїздка до своїх ровесників в школах Великоберезнянського району. За реалізацію тієї акції велика подяка належить пані Марії Фіркаль, без самовідданої роботи якої «Літературні таланти» не могли б здійснитися. Подяка належить також Іллі Галайдові за оцінку творів дітей та Вигорлатській бібліотеці за організаційне забезпечення.

Великим дисонансом в цій області нашого життя є ставлення більшості батьків до української мови, до азбуки. На жаль, тут треба прямо сказати, що наші школи ми ліквідуємо самі, а то тим, же і там, де можна було б вивчати азбуку, родичі не хочуть, аби їх діти її вивчали. А там, де не є учнів, немає ні школи. В багатьох випадках і директори та учителі пасивні, просто, чекають, що хтось приде і все зробить

(Продовження на 3 стор.)

Ювілей нашої Бальківщини – Словачької Республіки

(Закінчення з 1 стор.)

вано пресу, кількість працівників апарату і редакції СРУСР. Наперекір тому за допоміж добровольців, органів самоврядування, спонсорів і роботи Центральної ради СРУСР і надалі проводились центральні і районні культурні акції.

Складними процесами проходили театр, радіо і телебачення, які лише частково зуміли збагачувати культурне життя нашого населення.

В церковному житті відбулись зміни. Греко-католицька церква стала митрополією з центром в Пряшеві, православна митрополією поперемінно у відповідності до статусу обраного церковного архієпископа – в Празі чи Пряшеві. На культурному полі ангажуються тільки духовні особи в декотрих селах.

Літературне і наукове життя залишило відбиток у творах письменників, наприклад, у творчості Василя Дацея, Мілана Бобака, Юліуса Панька, науковців Миколи Мушинки, Мирослава Сополиги. Визначне місце мають такі книжки-довідники, як

«Краєзнавчий словник русинів-українців. Пряшівщина», «Національна меншина перед зникненням?», «Науковий збірник» СМК – музею української культури у Свиднику, «Історія русинів-українців» – підручник для основної школи і под.

На протязі останніх 20 років відбулись два переписи населення (2001, 2011), які нам показали, як русько-українське населення реагувало на наведені вище процеси і намагання. Результати незавидні – низька національна свідомість людей, байдужість або страх, пристосовництво, ганьба за своє походження, але й антиукраїнська пропаганда, розбиття нашого населення за немовби двома національними ознаками і

Гуменщина звітувала

(Закінчення з 2 стор.)

замість них. Активізація нашого національного життя не є можливою без спільногопоступу у всіх сферах нашого суспільного життя. Позитивно оцінюємо добру співпрацю з старостами сіл та приматорами міст. До таких старостів сіл належать: Мір. Надежда Сірка (Убля), Михайло Шестак (Пихні), Маріан Регула (Руїна), Ян Кереканич (Станиця) та інші. Дуже добра є співпраця з будинком культури Об'єднання переселенців із водоймища Старина в Снині, де ми маємо простір не тільки для проведення наших акцій, але і для репетицій наших колективів і тому подібне, а декотрі акції і разом організуємо. Ще головне, Об'єднання нам допомагає і фінансово. За це треба подякувати його комітету на чолі із паном Франтішком Кірняком.

В житті кожної організації є свої плюси, але і мінуси, є проблеми. Головна проблема та, що наша молодь не береться за роботу в нашій організації. Не може бути для нас виправданням, що молоді їдуть за працею далеко від рідних хат, а лишаються лише ті, що не можуть

нікуди їхати або їм добре і так. Тут, так би мовити, кожна рада добра.

Наша організація не працює тільки для того, щоб звеселяти громадськість своїми акціями, передусім фольклорними. Вона створена для того, щоб посередництвом своєї приналежності до вибраної національності ми об'єднувались навколо розумної програми, яка не дозволяє асимілюватися з мажоритарним народом, але буде оберігати свою національність, її історичне місце в терені, де ми живемо і культуру народу, до якого ми належимо.

Нові органи, які обере з'їзд, мають що рішати, бо проблем немало. Тому і нам потрібно йти ефективнішими кроками в інтенціях досягнення розвитку нашого національного і культурного життя. Наша діяльність повинна мати високий рівень, мусить мати велику притягальну силу, силу, котра переможе в людях байдужість до свого рідного слова, до своєї культури, до побудови її перспектив. СРУСР наперекір пессимістичним твердженням відносно вимирення нашого національного і культурного життя має сказати рішуче слово, що не допустить цього. Ми живемо

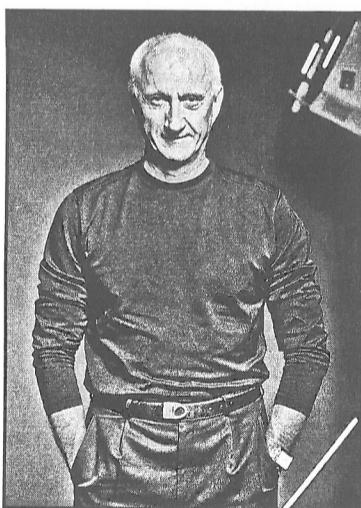
надію, що наперекір труднощам здолаємо проблеми і в дальших роках дістанемось ще на вищий рівень у порівнянні з сучасним. Наш фольклор, як окремий вид народного мистецтва, як вияв людського таланту не тільки не вмирає, але чим далі розвивається, набирає на силі.

Дотеперішня діяльність регіональної організації СРУСР в Гуменщині показала, що в наступному періоді необхідно активізувати до роботи всіх членів органів, які б попрощували передусім в первинних організаціях. В інтересі більшого ефекту організованих Союзом акцій треба продовжувати вести нашу роботу у тісній співпраці з приматорами міст, старостами сіл та установами культури в регіоні. Всю діяльність регіональної організації СРУСР спрямувати так, щоб вона якнайбільше сприяла духовному розвитку людини, зміцнюванню національної свідомості русинів-українців, які живуть не тільки в нашому регіоні.

Михайло ІВАНЦО,
голова РР СРУСР
в Гуменному.

Йозеф Банаш по-українськи

У романі «Зона натхнення» сучасного словацького письменника Йозефа Банаша (на фото), який цими днями вийшов по-українською в ужгородському видавництві «ТИМРАНІ» у перекладі українського письменника Словаччини Івана Яцканина, осмислюється життя Центральної Європи останнього сорокаріччя. Події відбуваються у Чехії, Словаччині, Німеччині, Ра-

натхнення» (2008). Роман «Зона натхнення» у читацькій анкеті газети «Книжна ревю» було оцінено, як «Книга 2008 року». Роман «Зона натхнення» вийшов чеською, німецькою, польською мовами.

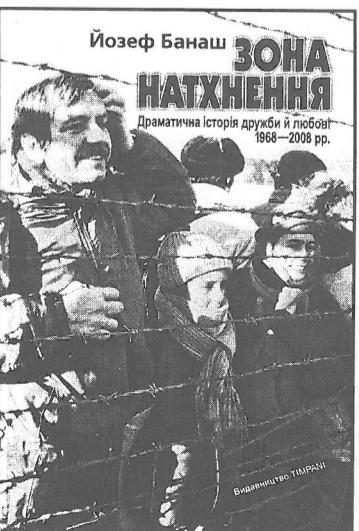
У 2009 році у братиславському видавництві «Ікар» виходить дальший роман Йозефа Банаша «Зупиніть Дубчека!», в якому автор подає не лише картину суспільно-політичної обстановки в період так званої «Празької весни», але пропонує і портрет одного з найвизначніших політиків Чехословаччини – Олександра Дубчека.

У 2010 році Йозеф Банаш у тому ж братиславському видавництві «Ікар» видає черговий роман під назвою «Код 9». Наступного року появляється книга «Сезон пацюків». Збірка оповідань «Остання зрада» виходить у 2012 році.

Йозеф Банаш мешкає у Братиславі. Член Спілки словацьких письменників, віце-президент словацького ПЕН-центру.

Найновіша інформація: готовиться видання «Зони натхнення» в Індії.

Перекладач і видавець з Делі про цей роман сказав: «Після прочитання перших розділів «Зони натхнення» мені стало ясно, що це саме та книга, яка популярною формою наблизить читачам Індії драматичні події другої половини ХХ століття не тільки у тодішній Чехословаччині, але й в усій Європі».

дянському Союзі – Празі і Братиславі, Москві і Вашингтоні, західному і східному Берлінах. Значна їх частина проходить також у Києві та закарпатському селі Колодні, що на Іршавщині.

Йозеф Банаш – сучасний словацький прозаїк, драматург, дипломат і політик. Народився 27-го вересня 1948 р. у Братиславі. У 1972 році закінчив Вищу економічну школу у рідному місті, спеціальність – закордонна торгівля. Після здобуття вищої освіти працював журналістом, торгівцем, топ-менеджером, дипломатом і політиком. 11-го листопада 2004 року у Венеції його було обрано, як первого словацького, віце-президентом Парламентської асамблей НАТО.

Літературна творчість Йозефа Банаша охоплює чотири телевізійні сценарії, три театральні комедії, кілька книжок. Фільм «Початок сезону» за його сценарієм здобув на кінофестивалі у Сан-Ремо в Португалії друге місце. Його книга «Ідоти в політиці» (2007) стала справжнім бестселером. Таким же бестселером є і роман «Зона

„...ДУША З РОКАМИ НЕ СТАРІС...“

ЮВІЛЯР, ПОЕТ СЕРГІЙ МАКАР

Banská Bystrica - Poníky

Дві книги до ювілею

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи – все одне!
Я проллює крапелькою крові
На твоє священне знамено!

Василь Симоненко.

Минув 2012 рік. Відбулося багато подій. Посварилося незлічене число людей, дійшло і до порозуміння, було сказано чимало широких слів, але й виливалася жовч. Але завжди порадує друковане слово – книга. Бо на твоєму священному знамені, КНИГО, без образ і надуманості, без самохвалби, без всяких зазіхань викарбовано знак подяки. Бо ти підбадьорювала, на-дихала, виводила на дорогу і спроваджувала у життя, бо ти є супутницею вічною і наперекір небувалим досягненням техніки.

Книга тим цінніша, що її створюють автори, кожен на свій смак. Не може бути подібних, хоч думками можуть уподібнитися. Бо, як сказав свого часу Леонардо да Вінчі, «мудрість душі є найбільшим добром для мудрої людини; ніщо з нею не можна порівняти».

Наприкінці минулого року вийшли дві публікації на кошти Сергія Макара у видавництві «Партнер» – Чижмар, Поніки. Першою є книга «... Душа з роками не старіє...», у переважній мірі присвячена матеріалам зустрічі з українським письменником, перекладачем, педагогом С. Макарою, що відбулася 14 травня в Ужгороді, а 16 травня у Пряшеві з нагоди його

Щиро вітаємо!

На початку календарного 2013 року святкує прекрасний життєвий ювілей наша дорога вчителька, колега, історик літератури, д-р Йолана Василівна Голенда з Пряшева.

Народилася вона в Ужгороді, де провела свої дитячі

роки та роки навчання в загальноосвітній школі. Закінчила філологічний факультет Ужгородського державного університету. Згодом переселилася у Пряшів, де починає працювати в редакції журналу «Дукля», після того стає драматургом Української студії Чехо-словакського радіо у Пряшеві, а з 1973 року – викладачем кафедри української мови і літератури педагогічного факультету УПИШ. Викладає літературознавчі дисципліни: теорію літератури, українську літературу Закарпаття й Східної Словаччини, а також літературу для дітей і юнацтва, літературну критику та методику викладання української літератури. Готує майбутніх учителів української мови і літератури для основних і середніх шкіл та культурно-освітніх установ і організацій Східної Словаччини, займається і науково-дослідною діяльністю, бере активну участь у наукових конференціях та симпозіумах дома і за кордоном, на яких презентує результати своєї наукової діяльності.

Залучається до укладання підручників, навчальних посібників та робочих зошитів з українською мовою навчання та вивченням української мови. Співпрацює з редакцією підручників відділу української літератури Словакського педагогічного видавництва в Пряшеві та Дослідним інститутом педагогіки. Вона є авторкою монографічного видання «Анатолій Кралицький», декількох підручників та хрестоматій з українською літературою у Методично-педагогічному центрі у Пряшеві. Для учителів організує різні практично-методичні семінари та конференції, на яких читає лекції методичного характеру. Співпрацює з Державним педагогічним інститутом у Братиславі, координує роботу, пов'язану з видавництвом підручників з української мови і літератури для національних шкіл, співпрацює з учителями національних шкіл, рецензує рукописи підручників та продовжує їх укладати, актуалізує навчальні програми для різних типів шкіл, навчальні плани та стандарти з української мови і літератури. Залучається до роботи незалежного тестування учнів – Монітора з української мови і літератури та Атестату зірlosti з української мови, який координує Державний педагогічний інститут у Братиславі, пізніше Національна установа сертифікаційного вимірювання освіти (Núscem).

Щиро вітаємо Вас, дорога наша ювілярко Йолано Василівно, з днем народження, бажаємо Вам міцного здоров'я, творчого надихнення, невичерпної енергії, спокійного та щасливого довголіття. Нехай і надалі Вам всміхається доля, на радість усім буде прожито кожен день!

Марія ЧІЖМАРОВА.

BÁSNIK

Banská Bystrica - 2012

романтизму; Поетична творчість С. Макари в контексті повоєнної літератури русинів-українців Словаччини; Образи природи і стану душі поета С. Макари у вибраному «Жовті метаморфози»; Нові переклади С. Макари; «Мементо» С. Макари; С. Макара про Одєєвського; Про триаду С. Макари; Близче до витоків романтизму та С. Макара – публідист.

Американський письменник Мільтон твердить, що «думка – це щось виняткове. Сама собою може зробити з пекла небо, а з неба – пекло». Кожен, хто прочитає ту або іншу книгу, сприймає її по-своєму. Однак, не вимагаймо від автора, щоб він думав так, як ми. Бо кожен – це своя особистість. Бо, як сказав один римлянин, «мученики переходяти існувати тоді, коли перестає бити їхнє серце». А у згаданих видаєннях ще серце клокоче, хоч по-своєму!

Щасливої ж їм дороги!
Юрій ДАЦКО.

Юліус Мушка

10.01.2013 р. в Пряшеві помер педагог і художник Юліус Мушка. Народився він 28.03.1919 р. в Меджилабірцях. Дитинство провів у Чичаві недалеко Воронова н/т., де його батько був учителем. Гімназію закінчив в Ужгороді (1939). Тут придбав основи мистецтва в Йосифа Бокшая. Вищу освіту здобув у Братиславі, де навчався у Словакській вищій технічній школі, відділі малюнка і живопису (1940 – 1944). Його професорами були Мартин Бенка, Йозеф Костка, Ян Мудрох. Спочатку вчителював у Штрбі (1945), згодом – в середніх школах Пряшева (1946 – 1956). Пізніше став викладачем (1959 – 1979) і завідующим кафедрою музичного та образотворчого виховання (1969

– 1972) Пряшівського підфакультету УПІШ.

Природи стала джерелом його творчої інспірації, про що свідчать його роботи з околиць Меджилаборець, Пихонь, Чичави і пейзажі Закарпатської України.

Працював в різних художніх техніках: рисунок, графіка, пастель, живопис олією. Створив ряд циклів картин: «Спискі мотиви», «З життя дітей», «Праця» (всі 1961), «Чут

тя» (1962), «Синя хатка» (1960), «Прощання» (1971), «Метеорики» (1972), «Мое місто» (1973), «Наши пісні» (1976), а також ряд монументальних творів для різних установ, організацій і шкіл, ілюстрував журнал для школярів «Колокольчик-Дзвіночок» (1948). Брав участь у кількох персональних та групових виставках в Словаччині і за її межами.

Видав підручник «Metodika výtvarej výchovy» (1-2), він співавтор підручника «Teória vyučky výtvarnej výchovy» (1975, 1980).

За свою роботу отримав кілька нагород. Премію міста Пряшева був нагороджений в 2005 р.

Юліус Мушка виховав цілу генерацію вчителів, які з любов'ю і вдячністю гадують свого наставника, добру і чесну людину.

Вічнай йому пам'ять!

-мі-

«...ЯК СОНЯЧНИЙ КЕЛИХ...»

Здавалось би, що між Карпатами і Татрами немає зараз нічого цікавого. Але дев'ятнадцятий випуск серії «Між Карпатами і Татрами» (Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2012, 72 с.) виводить нас з оману. Згадана серія презентує лірику сучасного українського письменника Михайла Василенка у словацько-му перекладі Валерії Юричко.

Літературознавець Тетяна Ліхтей у передмові «Келих гой-зілля» про поезію М. Василенка пише: «Справжність, відвертість, шляхетність – константи його лірики. Відрадно, що цю приголомшиву щирість – з кольором журби, з ізболенним волінням, із сумними цимбалами і втомленими бандурами, зі

стогоном рідної землі... – відчула і майстерно відтворила дослідниця та перекладач зі Словаччини Валерія Юричко, яка так невтомно, одержимо рік за роком популяризує яскраві зразки сучасної української поезії на рідних татранських теренах».

Атмосферу цього видання повнюють і витинанки художниці Світлани Урбанської.

Хочеться вірити, що і цього року у цій же серії появляться художні переклади, які оживлять сучасні українсько-словацькі та словацько-українські літературні взаємини.

(ія)

С Т Р І Ч А На діалекті

Поїзд Пряшів – Гуменне, в купе сидить хлоп і читає газету. Приходить до нього другий чоловік:

- Добрий день! – Маєте ту вольно, можу присісти?

- Най ся вам любить, прошу сідайте!

- Дякуву красно, дякуву. Як вижду, ви наш чоловік. Такой ем сі туто подумав, кедь ем вас увидів. – Юрко Локша з-під Настась.

Росолянка: – Михал Росолянка од Лабірце. – Як сяте могли такої знати, же я ем русин, руснак, або, просто, руський, як о собі наши дідове гварили?

Локша: – Знаєте, мы, русини, так красно пахнеме, як никто іншій!

Росолянка: – Оле не фіглюєте... Тадь не вина наших людей, же чехи а словаки, на розділ од поляків, не знають порозуміти розділ меджі руськими, як съме мы, а меджі руськими, росіянами, тамтима, що живуть у далекій Московщині у Руську. Чом то сусіди словаки називають наши звики руснацькими, русинськими, хоць то суть руськи. Наші дідове нам фурт гварили, же съме руськы люди, бо ай наша церковь була лем руськов.

Локша: – Та маєте правду: мені все вертило в голові, чом то ай наша села прадідове не назвали Русинський Потік, але Руський Потік, не Русинська Поруба, але Руська Поруба, Руська Бистра, Руська Воля над Попрадом, Руська Волова, Руський Грабовець. Докінце ай наша браття, которы

перед 260 роками ся переселили ку Дунаю у сербській Воєводині, свое село назвали Руський Кестрестур а до днеска видаєвуть свої новинки «Руске слово». А вже не кажу о тім, же ай самі наші браття-українці себе донедавна називали руськими, ай найбільший український історик Михайло Грушевський в книзі «Історія України-Русі» пише, же Русь – то е Україна.

Росолянка: – Та я над тым ани не подумав, лем мі было чудні, же чом то гості, котры прихаджавуть одпочивати ку нам у Татри дагде од Москви, нараз зачали причисляти наши села Руська Поруба, Руська Бистра а дальши ку російським, хоць знаме добре, же ту росіяни нигда не били, іх реч е інакша, не така, як наши люде бесідують, так, як і мы двоме. Мы съмо ся зрікаме, а чуджі од нас наше крадут.

Локша: – Та то мате правду, Михал! – Знате, даколи аж ня серце болить, як то наши люде на свое забывають. А кебы лем забывали?! Але къдають на себе, съмють ся еден з другого, вишътко, що е наше, ім вадить, главні, же суть наймудріші на світі. Кедь ем раз русин, так ем русин, таким ем ся народив, так ня родичі навчили бісідовати, молитися, азбуку читати і прекрасні наши співанки співати.

Росолянка: – Вера, вера, Юрку, із серця мі гварите. Знаєте, чом то так мы легко свое одшмаряме, а чудже береме як свое. Чом то русини у Воєводині, которых

між КАРПАТАМИ і ТАТРАМИ

випуск 19

сме уж споминали, свою бесіду називають руска бешеда, а не русинська, подобно то е: болгарин – болгарський, а не болгаринський, росіянин – російський, а не росіянинський. Та і в нас то тыж бы мало быти русин – руський.

Локша: – Виджу, Михале, же єднако думаеме. Требало бы ся нам частіше стрічати. Але шкода, же достъ далеко од себе бываеме. Вы старший чоловік, а е што ся од вас повчти... Але то не біда. Теперь е така техніка, же можеме бісідовати і через телефон, а ші ліпше через інтернет, скайп, там ся і увидиме. Лем не знам, ці то вшытко дома маєте. Бо у нас е.

Росолянка: Маєме, маєме, як бы съме не мали, даколи ся на туто злошу, бо вінк лем коло почітана сидить... а фурт лем діду та діду, подьте ся попозерати... оно, то добра вец, лем мене голова болить, кедь довго на тот почітав позерам. Але кедь дашто напишете або заскайпуете, з радостью са з вами поділю. Але я не знам туту майловоу, ці як ся тому гварить, адресу.

Локша: – То не вадить. Я вам напишу свою і чісло телефону, най вінк мі напише, а потім уж будеме частіше комуніковати. А може, так як днесь, ся стрітиме, кеда підімє до Пряшова ку своїм дітям.

Росолянка: – Та то найскорше, бо я достъ часто ходжу до Пряшова, молодым треба помочі а при тім ся ай з внучатами пограти... Знаєте, одколи моя стара е на правді Божій, сам ся траплю дома а ем радый, кеда сын зателефонує, же потребує мою поміч. Ей, але мы съме ся забісідовали, а ту уж Гуменне перед нами, треба ся нам розлучити.

Матій Яворницький.

Петро Гарвилко

10.01.2013 р. в Бардієві помер довготрічний секретар ОК КСУТ і заступник голови ОР СРУСР в Бардієві Петро Гарвилко.

Петро Гарвилко народився 01.06.1934 р. в Ольшаві Стропківського округу у селянській родині. Закінчив середню школу у Бардієві (1974). Спочатку був працівником Культурного союзу українських трудящих і в Союзу русинів-українців Словачької Республіки 40 років. Свій життєвий досвід сили і здібності він присвятив розвитку української культури на Бардіївщині. 40 років він прямував дорогами до людей, бував з ними в день буденний і святковий, на фестивалях і святах, де лунала народна пісня, де доводилося не раз і не два прикладти руку до діла, щоб і сцена природного амфітеатру стояла, і автобус щоб був своєчасно на місці. Все це йому доводилося робити, аби рідна пісня і рідне слово жило в нас і серед нас.

Широка громадськість високо оцінює його працьовитість, досвід і цілеспрямованість у громадсько-культурній роботі.

Вічна йому пам'ять!

Останнє прощання з покійним відбулося 14.01.2013 р. в Бардієві на міському цвинтарі за присутності рідні покійного, працівників культури, вчителів Бардіївського округу, делегації СРУСР на чолі з заступником голови ЦР Союзу Павлом Богданом.

-мі-

Ми прочитали...

Podrobná história obce Terchová do roku 1945

[...] Prítomnosť Valachov v Macedónsku prvýkrát zaznamenal byzantský historik roku 976. Slovania, ktorí v tom čase už boli na Balkánskom poloostrove, označovali týmto pojmom Talianov, Rumunov, Dalmatincov a predovšetkým pastierov. Rumuni vznikli v druhej polovici 6. storočia na Balkánskom poloostrove ako vetva Macedonumov. Do 12. storočia obsadili územie na sever od Dunaja. V 13. storočí vznikli rumunské kniežatstvo Valaško a Moldavsko. Po tatárskom vpáde v druhej polovici 13. storočia sa Valasi rozšírili ako etnická skupina do výlučných horských oblastí Východných Karpat, kde pôvodný obyvateľstvo boli Slovania (Ukrajinci), s vlastnou pastierskou terminológiou. Nových obyvateľov nazývali «Voloch» a dodnes sa oblasť, odkiaľ prichádzali Valasi, v poľštine a ukrajinskej nazýva «Volochina». Postupne v pastierskej terminológii došlo k zmiešaniu ukrajinských a rumunských slov. [...]

Valasi, ktorí prichádzali na Slovensko, neboli Rumuni a nehovorili rumunským jazykom. Boli to Ukrajinci – Rusini (Rutheni), ku ktorým sa pridávalo domáce východoslovenskej obyvateľstvo a Poliaci zo severnej strany Karpát. Majiteľka Oravského panstva Katarína Zrínska, vdova po Františkovi Turzovi, priešla o Valachoch na Orave «Rusini aneb jiným jmenem Valasi...»

Pri pohybe Valachov na západ v karpatských horách sa do pôvodne rumunského etnického prvku dostať ukrajinský, slovenský a polský vplyv, ktorý potom na Slovensku nadobudol prevahu. V pastierskej terminológii od východného Slovenska po Moravské Valašsko majú prevahu slovenské slová. Rumunského pôvodu sú napríklad slová bryndza, cap, carek, čutora, fajara, kлага, grapa, koliba, merynda, redika, plaka, rumigať, strunga, urda. Nemeckého pôvodu sú geleta a putra, maďarského salaš, chotár, birka, baganče, tureckého borsuk a srbochorvátskeho bača. Zo slovanského (ukrajinského, slovenského, polského) prostredia sú ostatné slová a názvy, ktoré sa používajú pri pastierskej práci, alebo ktorími pastieri pomenovali vrchy, doliny a sedlá. Sú to napríklad slová grún, košiar, žinčica, krdeľ, pítra a zemepisné názvy Magura, Kýčera, Kikula, Gigula, Príslap, Priebyha, Polana, Hoľa, Ploština, Úplaz, Javorin, Rusnáčka, Ošust-Ústup a podobne.

Postup Valachov z východného Slovenska na západné možno pozorovať podľa archívnych správ. Roku 1359 sa Valasi spomínajú na východnom Slovensku, v roku 1435 v Šarišskej stolici, roku 1470 na Horehroní, roku 1474 na Orave, roku 1510 na Živiecku v Poľsku a roku 1532 už na slovensko-moravských hraniciach.

[...] Trinásť valašských rodín sa usadilo na východ od Královej lúky, čo je priestor medzi terajšou osadou Hlboké a stredom obce Terchová. Králová lúka sa v písomných správach spomína roku 1577 pri úprave hraníc medzi Starohradským a Strečianskym panstvom takto: «Králová lúka ležiaca medzi potokmi Vrátna, Struháreň a tretím potokom Hlbokým». Prvé pomenovanie osady «Králová» sa čoskoro zmienilo. Roku 1588 pri obhliadke a revízii hraníc medzi obidvoma panstvami sa už uvádzá názov «Králova čiže Terchová». Richtárom Terchovej bol vtedy Ján Číž. Prvý richtár, Jurko Mudran, pravdepodobne medzitým zomrel. Hranica medzi obcou Belá a Terchovou viedla Hlbokým potokom. [...]

[...] V urbári Strečianského panstva z roku 1662 sa v obci Terchová uvádzá okrem richtára aj 90 mien obyvateľov. Z nich bolo 26 sedliakov, ktorí vlastnili celú usedlosť alebo jej časti. Ostatní boli želári alebo podželári. Z uvádzaných mien prevažujú slovenské, ukrajinské a polské mená. Meno Jánosík sa ešte nespomína. Podľa niektorých mien sú pomenované dnešné osady na terchovských kopaničiach, ako Holubek, Ivan, Noga, Novosad, Repáň, Krištofík, Meško, Maruna, Dávidík, Berešík, Kýčera a ďalšie. Počet obyvateľov obce bol asi 350 – 400.